

SFÂRȘITUL TIPO-CRONOLOGIEI?

PROBLEMA DATĂRII MORMÂNTULUI 113 CU DEPUERERE DE RESTURI DE CAL DE LA VÂLCANI – VAMĂ¹

Erwin GÁLL^a, Zsuzsana KOPECZNY^b, Róbert GINDELE^c, Gergely SZENTHE^d, Ștefan POPA^b

^a Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Academia Română, București, România; e-mail: erwin.gall@iabvp.ro

^b Muzeul Național al Banatului, Timișoara, România; e-mails: zsuzsakopezny@gmail.com, popa.stefan2811@gmail.com

^c Muzeul Județean Satu Mare, Satu-Mare, România; e-mail: robigindele@yahoo.com

^d Muzeul Național Maghiar, Budapesta, Ungaria; e-mail: szenthe.gergely@gmail.com

Keywords: 10th–11th centuries, Vălcani, typo-chronology, radiocarbon dating, material culture

Abstract: The 10th–11th centuries funerary site in Vălcani – Vamă is the largest in Banat. The 196 graves uncovered here form the largest necropolis in the western part of today's Romania. Most of the graves are orientated – with minor differences – along the W–E axis, although, in some cases, we registered E–W orientations as well. The deceased were found in heterogeneous positions, primarily their arms. Some animal parts, probably sheep bones, were placed in the graves as food preparation.

The material culture and ritual practices are both heterogeneous. Some aspects of the material culture have connections with the material culture of the Late Avar Age, such as the needle case.

Burials with parts of the horses (skull and the four extremities of legs) were documented in ten cases; in four cases only the horse trappings were deposited in the graves (stirrups, bits, harness buckles).

Grave 113 was radiocarbon-dated to obtain a more precise dating. Thus, the sample from the human skeleton conventionally indicates 1060 ± 18. Calibration using the Oxcal 4.4 Interface program indicates a 95.4% probability that the death occurred between 992 and 1027 and a 68.3% probability that it occurred between 995 and 1022.

Based on the results of the ¹⁴C samples taken from the 30–40-year-old individual, as well as the typochronological analysis of the finds, Grave no. 113 was most likely dug in the first quarter of the 11th century, between 995 and 1022. This also means that, based on the available scientific research, the life course of the adult person began between 960 and 990. In conclusion, his life might have ended sometime between 992 and 1022, but most likely after 1000.

These data also demonstrate the persistence of the horse burial ritual in the first decades of the 11th century at the Vălcani burial site.

Together, Vălcani – Vamă Grave 113 and sites with similar characteristics, such as Békés – Povádzug, Csanytelek – Dilitor, Sarkadkeresztúr – Csapháti legelő, and probably Dabas – Paphegy, Ópusztaszer – Kiszner tanya, Tiszabercel – Újsor, demonstrate that this “prestige phenomenon” was still relevant in the 11th century, particularly in peripheral (geographical and social meaning) communities that had not yet been deeply affected by Christianity.

Cuvinte-cheie: secolele X–XI, Vălcani, tipo-cronologie, radiocarbon, cultură materială

Rezumat: Situl funerar din secolele X–XI de la Vălcani – Vamă, cu cele 196 de morminte descoperite aici, reprezintă cea mai mare necropolă medievală timpurie din Banat. Majoritatea mormintelor sunt orientate – cu mici diferențe – pe direcția V–E, deși, în unele cazuri, am înregistrat și orientări E–V. Defuncții au fost identificați și documentați în poziții eterogene, în special în ceea ce privește poziția brațelor. Unele părți de animale, probabil de oaie, au fost așezate în morminte ca provizie de hrană. Atât cultura materială, cât și practicile rituale sunt eterogene. Anumite aspecte ale culturii materiale, cum ar fi un tub de os pentru ace, prezintă legături cu cultura materială din perioada târzie a epocii avare.

Au fost înregistrate zece cazuri de înmormântări în care au fost depuse părți de cai (craniul și cele patru extremități ale picioarelor), iar în patru cazuri în morminte au fost depuse doar accesoriile de harnașament (scărițe, zăbale, cataramă de chingă/curele?).

Pornind de la problema datării mai precise a mormântului 113, caracterizat de un inventar inexpressiv din punct de vedere cronologic, am propus verificarea plasării sale în timp cu ajutorul metodei radiocarbonului. Proba din scheletul uman din M. 113 indică în mod convențional 1060 ± 18, ceea ce corespunde unei plasări cronologice în intervalul 900–1030. Calibrarea în programul Oxcal 4.4. Interfața a indicat cu o probabilitate de 95,4% anul survenirii morții individului adult-matur (30–40 de ani) între 992–1027, respectiv cu o siguranță de 68,3% între anii 995–1022. Astfel, pe baza rezultatelor ¹⁴C, putem concluziona că mormântul 113 de la Vălcani a fost săpat cel mai probabil în primele două decenii ale secolului al XI-lea. Putem afirma deci că individul s-a născut undeva între anii 960 și 990 d.Hr.

Aceste date demonstrează, de asemenea, că ritualul de înmormântare cu resturile calului a continuat să fie practicat în primele decenii ale secolului al XI-lea în cazul sitului funerar de la Vălcani.

Mormântul 113 de la Vălcani – Vamă și mormintele cu ritualuri funerare similare, precum cele de la Békés – Povádzug, Csanytelek – Dilitor, Sarkadkeresztúr – Csapháti legelő și, probabil, Dabas – Paphegy, Ópusztaszer – Kiszner tanya, Tiszabercel – Újsor, demonstrează că „fenomenul de prestigiu” de înmormântare a resturilor de cal împreună cu defuncții nu dispăruse în prima parte a secolului al XI-lea, în special în comunitățile periferice (în sens geografic și social), care nu fuseseră încă profund influențate de creștinism.

¹ Proiectul nr. TKP2021-NKTA-24 a fost implementat cu sprijinul acordat de Ministerul Inovării și Tehnologiei din Ungaria din Fondul Național pentru Cercetare, Dezvoltare și Inovare, susținut în cadrul schemei de finanțare TKP2021 / Proiect no. TKP2021-NKTA-24 has been implemented with the support provided by the Ministry of Innovation and Technology of Hungary from the National Research, Development and Innovation Fund, financed under the TKP2021 funding scheme.